

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРЬСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 1

Юлія КОНДРАТЮК

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА»**

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальностей: 053 Психологія, 291 Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії, 292 Міжнародні економічні відносини,
035 «Філологія»,

052 Політологія, 232 Соціальне забезпечення, 281 Публічне управління та
адміністрування, 033 «Філософія»

освітньо-професійна програма «Юридична психологія», «Екстремальна
психологія», «Міжнародні відносини та геополітична безпека»,
«Міжнародні економічні відносини», «Прикладна лінгвістика»,
«Політичний менеджмент та PR», «Соціальне забезпечення», «Публічне
управління та адміністрування», «Масові комунікації. Коучинг та
консалтинг»

факультет педагогічних технологій та освіти впродовж життя
кафедра філософсько-історичних студій та масових комунікацій

Затверджено

науково-методичною радою
Державного університету
«Житомирська політехніка»
29 червня 2023 р.,
протокол № 9

Житомир
2022 – 2023 н.р.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 2

ЗМІСТ

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.....	3
2. Тематика навчальної дисципліни.....	5
3. Рекомендована література.....	47

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 3

1. Мета і завдання курсу

Мета курсу – забезпечити освоєння української історії на основі пізнання процесу розвитку українського суспільства в цілому, аналізуючи всю сукупність етнічно-національної, суспільно-політичної, соціально-економічної та культурно-релігійної трансформації українського суспільства на шляху його багатовікового поступу; ознайомити студентів із найважливішими закономірностями та головними етапами розвитку української культури, з найвідомішими досягненнями матеріальної і духовної діяльності людства в різних регіонах світу.

Завдання курсу:

формування у студентів високої історико-патріотичної свідомості, історико-хронологічної пам'яті;
освоєння студентами історико-понятійного апарату предмету;
ознайомлення студентів з основними досягненнями вітчизняної та зарубіжної історіографії;
вироблення у студентів творчого мислення, здатності самостійно інтерпретувати історичний процес;
засвоєння студентами головних закономірностей розвитку зарубіжної та української культури, принципів її періодизації та типології;
формування уявлень про головні досягнення та культурну спадщину;
визначення характерних рис самобутньої української культури та її місця в загальнолюдському культурному просторі;
розкриття характеру зв'язку світової та вітчизняної культури;
навчання студентів орієнтуватися в кращих надбаннях світового та вітчизняного мистецтва.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: предмет і об'єкт курсу «Історії і культури України»; основні методичні та методологічні засади пізнання історії і культури України; загальні напрями і закономірності процесів розвитку світової та вітчизняної культури; характер зв'язку між світовою та вітчизняною культурами; самостійно осмислювати історичні і культурологічні події і явища; пов'язувати історичну ретроспективу з майбутнім;

вміти: застосовувати наукову методологію та історичний світогляд для аналізу явищ сьогодення; усвідомлювати гуманітарну підготовку в університеті як єдиний цілісний процес, де історія – вихователь достойного громадянина Української держави; поєднувати базові знання з історії України з розв'язанням проблемних ситуацій в інших науках; вбачати в історичному минулому той досвід, що дає можливість патріоту і громадянину долучатися до успішного розв'язання складних проблем розвитку держави; орієнтуватися у кращих

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 4

надбаннях світового та українського мистецтва; виділяти загальні тенденції розвитку вітчизняної культури у світовому контексті; аналізувати тенденції розвитку культури в історичній ретроспективі; прогнозувати риси культури майбутнього.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 5

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Вступ. Феномен української історії та культури

Лекція

1. Історія і культура України як наука і навчальна дисципліна.
2. Історіографія історії України.
3. Джерела з історії України.

Семінарське заняття

1. Проблеми викладання історії у вищій школі.
2. Методологічні засади вивчення історії України. Лінійна і нелінійна філософія історії.
3. Соціальна історія та історія повсякденності.

Опрацювати самостійно

Сич О. Про викладання історії у вищій школі / О. Сич // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5. – С. 111–117.

Реферати

1. К. Ясперс про сенс і призначення історії.
2. Значення історії очима А. Тойнбі.
3. Історична схема М. Грушевського.
4. Народницький і державницький напрями української історіографії.

Творчі завдання

1. Опрацювавши відповідну наукову літературу, визначте особливості лінійної і нелінійної філософії історії.
2. Підготуйте виступ про життєвий і творчий шлях видатних українських істориків (М. Костомарова, М. Грушевського, В. Антоновича, Д. Дорошенка, Н. Полонської-Василенко, О. Єфименко).

Література

Бойченко І. В. Філософія історії: підручник / І. В. Бойченко. – К.: Т-во «Знання», 2000. – 723 с.

Історичне джерелознавство: підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко. – К.: Либідь, 2002. – 488 с.

Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій / Ярослав Степанович Калакура. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 6

Сич О. Про викладання історії у вищій школі / О. Сич // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5. – С. 111–117.

Яковенко Н. Вступ до історії / Наталя Яковенко. – К. : Критика, 2007. – 376 с.

Ящук Т. І. Філософія історії : курс лекцій : навч. посібник / Т. І. Ящук. – К. : Либідь, 2004. – 536 с.

Проблемні запитання

- У чому полягає значення історії в житті суспільства?
- Доведіть, що історія України є частиною всесвітньої історії.
- Назвіть об'єкт та предмет курсу «Історія України».
- Охарактеризуйте методологічні засади історичної науки.
- Що таке історичне джерело? Які існують види історичних джерел?
- Що таке історіографія?
- Що у Вашому розумінні означає філософія історії?
- Назвіть видатних істориків України.
- Чому все більшої популярності у вітчизняній історичній науці набуває соціальна історія та історія повсякденності?

Ключові терміни та поняття: історичне джерело, історіографія, історія, історія повсякденності, соціальна історія.

Тема 2. Доісторична доба української історії та культури

Лекція

1. Археологічна періодизація історії.
2. Початок формування людської цивілізації на території України.
3. Трипільська культура та її місце в історії України.

Семінарське заняття

1. Первісні державні утворення на території України (кіммерійці, скіфи, сармати, грецькі міста-держави Північного Причорномор'я).
2. Східні слов'яни в VI–IX ст.: розселення, побут, вірування, проблеми етногенезу. Перші протодержавні утворення східного слов'янства. Заснування Києва і держава Аскольда.

Опрацювати самостійно

«Археологічні джерела. Заселення території України».

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 7

Реферати

1. Геродот про скіфів.
2. Давні слов'яни у працях зарубіжних авторів.
3. Доісторична доба на Житомирщині.

Творчі завдання

1. Ознайомтеся із працею Ю. Канигіна «Шлях аріїв» (К., 2006) та висловіть своє ставлення до концепції арійського походження українців.
2. Підготуйте доповідь на тему «Скіфські кургани».
3. Опрацювавши додаткову інформацію, зробить повідомлення про життя в античному місті на території Північного Причорномор'я (Ольвії, Херсонесі, Тірі, Пантікапеї тощо).

Література

Баран В. Д. Давні слов'яни / Володимир Данилович Баран. – К. : Альтернативи, 1998. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 3).

Баран В. Давня історія України в світлі сучасних наукових досліджень з археології / В. Баран // Історія України. – 2006. – № 17. – С. 8–14.

Бунятян К. П. На світанку історії / К. П. Бунятян, В. Ю. Мурзін, О. В. Симоненко. – К. : Альтернативи, 1998. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 1).

Винокур І. С. Археологія України / І. С. Винокур, Д. Я. Телегін. – Тернопіль : Богдан, 2004. – 480 с.

Залізник Л. Л. Первісна історія України / Леонід Львович Залізник. – К. : Вища школа, 1999. – 264 с.

Крижицький С. Д. Античні держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Альтернативи, 1998. – 352 с. – («Україна крізь віки», т. 2).

Скржинська М. В. Судочинство в античних державах Північного Причорномор'я / М. В. Скржинська // Укр. іст. журн. – 2009. – № 5. – С. 4–12.

Проблемні запитання

- Визначте шляхи заселення людьми території України.
- Доведіть або спростуйте автохтонність українського народу.
- Які існують теорії походження Трипільської культури?
- Визначте характерні ознаки Трипільської культури та причини її занепаду.
- Чому, на Вашу думку, скіфо-сарматська доба викликає великий інтерес в сучасних українських істориків?

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 8

- Визначте причини грецької колонізації Північного Причорномор'я.
- У чому полягає вплив грецької культури на культуру скіфів, сарматів?
- Виділіть періоди історії існування осередків античної цивілізації в Північному Причорномор'ї, проаналізуйте, на основі яких критеріїв їх було виділено.
- Які існують теорії етногенезу слов'ян?
- Охарактеризуйте суспільний розвиток східних слов'ян.
- Визначте особливості слов'янської язичницької культури.
- Вкажіть, які існували протодержавні утворення в східних слов'ян напередодні утворення Київської Русі.
- Охарактеризуйте Антський племінний союз як протодержавне утворення східного слов'янства.

Ключові терміни та поняття: авари, автохтони, алани, анімізм, анти, аристократія, Артанія, білі хорвати, Борисфен, Велике переселення народів, венеди, волхви, готи, гуни, деревляни, дреговичі, дуліби, колонізація, курган, Куявія, метрополія, пектораль, поляни, сіверяни, склавини, уличі, язичництво.

Тема 3. Україна-Русь (IX – перша половина XIV ст.)

Лекція

1. Проблеми утворення Київської Русі в історіографії.
2. Етнічний розвиток Київської Русі. Проблема етногенезу українського народу в історичній науці. «Звичайна схема» М. Грушевського.

Семінарське заняття

1. Виникнення і становлення Давньоруської держави (кінець IX – кінець X ст.)
2. Піднесення і розквіт Київської Русі (кінець IX – середина XI ст.).
3. Розвиток руських земель в умовах децентралізації Київської Русі. Монгольська навала і встановлення золотоординського іга (ставлення різних дослідників до монгольського іга, насамперед, Л. Гумільова).
4. Галицько-Волинська держава.
5. Культура Київської Русі і Галицько-Волинської держави.

Опрацювати самостійно

1. Грушевський М. Звичайна схема «руської» історії і справа раціонального укладу східного слов'янства [Електронний ресурс] / М. Грушевський. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/hrs/hrs02.htm>.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 9

Реферати

1. Політичний устрій та соціально-економічний розвиток Київської Русі.
2. Київська Русь в системі міжнародних відносин Середньовіччя.
3. Наш край за часів Київської Русі.
4. Походження назв «Україна», «Росія», «Житомир».

Творче завдання

Проаналізуйте погляд на монголо-татарський фактор в історії Русі у працях Л. Гумільова «От Руси до России», «Великая степь и Русь» й романі В. Чивіліхіна «Память».

Література

- Брайчевський М. Ю.** Походження Русі / М. Ю. Брайчевський. – К. : Наук. думка, 1968. – 224 с.
- Грушевський М.** Звичайна схема «руської» історії і справа раціонального укладу східного слов'янства [Електронний ресурс] / М. Грушевський. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/hrs/hrs02.htm>.
- Котляр М. Ф.** «Вещий» Олег в історичній пам'яті / М. Ф. Котляр // Укр. іст. журн. – 2009. – № 6. – С. 4–16.
- Котляр М. Ф.** Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр. – К. : Альтернативи, 1998. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 5).
- Котляр М. Ф.** Шляхи християнства на Русь (легендарні й реальні) / М. Ф. Котляр // Укр. іст. журн. – 2008. – № 5. – С. 4–15.
- Моця О. П.** Київська Русь: результати та перспективи досліджень / О. П. Моця // Укр. іст. журн. – 1996. – № 4. – С. 41–49.
- Моця О. П.** Рівні етнічної самосвідомості давньоруського населення / О. П. Моця // Укр. іст. журн. – 2006. – № 2. – С. 4–11.
- Ричка В.** Княгиня Ольга / Володимир Ричка. – К. : Альтернативи, 2004. – 336 с.
- Толочко О. П.** Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К. : Альтернативи, 1998. – 352 с. – («Україна крізь віки», т. 4).

Проблемні запитання

- Охарактеризуйте основні давньоруські літописи як пам'ятки української історії.
- Чи можна вважати праці візантійських авторів Костянтина Порфирородного, Льва Диякона, Фотія та інших пам'ятками історії України Княжої доби? Чому?
- Назвіть сучасних дослідників Київської Русі.
- Яку роль відіграють археологічні пам'ятки у вивченні історії України-Русі?

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 10

- Поясніть схему розвитку української та російської державності, яка домінує в російській історіографії.
- У чому суть історичної схеми М. Грушевського?
- Визначте сутність норманської теорії та актуальність її в незалежній Україні.
- Виокремте основні етапи розвитку Давньоруської держави та назвіть притаманні для них ознаки.
- Яким є Ваше ставлення до тези С. Томашівського про першу власне українську державу – Галицько-Волинське князівство?
- Визначте вплив Заходу та кочового Степу на розвиток Київської Русі.
- Яким, на Вашу думку, є місце Київської Русі у світовій історії?

Ключові терміни та поняття: авари, анти, баскак, бояри, варяги (нормани), венеди, верв, вира, віче, воєвода, волхв, вотчина, готи, графіті, гуни, данина, десятина, древліани, дружина, закуп, Золота Орда, «Із варяг у греки», ізгой, князь, Куявія, літопис, монархія, олігархія, «Повість минулих літ», погост, політеїзм, полюддя, поляни, «Руська правда», смерд, тріумвірат, феодалізм, фреска, холоп, християнство, язичництво, ярлик.

Тема 4. Литовсько-польська доба української історії та культури (друга половина XIV– перша половина XVII ст.)

Лекція

1. Українські землі в колі геополітичних інтересів сусідніх держав (Литви, Польщі, Кримського ханства, Молдавії, Османської імперії, Московського царства).
2. Політичні, соціальні та етнокультурні процеси у Великому князівстві Литовському в XIV – першій половині XVI ст. Магдебурзьке право. Литовські статuti.

Семінарське заняття

1. Польська цивілізація і Русь: Люблінська і Брестська унії.
2. Боротьба українського народу за права православної церкви у XVII ст. Полемічна література. Петро Могила.
3. Культура України XIV – першої половини XVII ст.

Опрацювати самостійно

1. Капітан Л. Литовська-польська доба на сторінках «Українського історичного журналу» (1985–2000) / Л. Капітан // Укр. іст. журн. – 2000. – № 4. – С. 53–60.
2. Дискусія про державність українських земель у складі Великого князівства

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 11

Литовського.

3. Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії / Н. Яковенко // Київська старовина. – 1993. – № 3. – С. 77–85.

Реферати

1. Місце української шляхти у боротьбі за автономію у складі Великого князівства Литовського.
2. Українська жінка як творець світової історії (Роксолана, Маруся Богуславка, Гальшка Гулевичівна, Раїна Могилянська).
3. Українське середньовічне місто у працях Наталі Яковенко.
4. Житомирська земля за часів Литовської доби.

Творчі завдання

1. Визначте роль та еволюцію місця уніатської церкви в історії України з кінця XVI ст. до сучасності.
2. Ознайомтеся з працею Ігоря Шевченка «Україна між Сходом і Заходом». Визначте, якою мірою взаємодія і протистояння східних і західних чинників впливали на формування і розвиток української культури.

Література

- Білоус Н. О.** До питання про запровадження магдебурзького права в Києві / Н. О. Білоус // Укр. іст. журн. – 2008. – № 1. – С. 123–135.
- Білоус Н. О.** Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії) / Н. О. Білоус // Укр. іст. журн. – 2010. – № 1. – С. 65–84.
- Біляков Г. Ф.** Берестейська унія в працях польських істориків XX ст. / Г. Ф. Біляков, О. Г. Білякова // Укр. іст. журн. – 1996. – № 4. – С. 34–39.
- Русина О. В.** Україна під татарами та Литвою / О. В. Русина. – К. : Альтернативи, 1999. – 320 с. – («Україна крізь віки», т. 6).
- Саух П. Ю.** Князь Василь-Костянтин Острозький / П. Ю. Саух. – Рівне : Волинські обереги, 2002. – 244 с.
- Харитин М. В.** Українська церква між двома уніями (1569–1596) / М. В. Харитин // Укр. іст. журн. – 1996. – № 4. – С. 24–33.
- Шевченко І.** Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / Ігор Шевченко. – Львів : Ін-т історії церкви Львівської богословської академії, 2001. – 250 с.
- Яковенко Н.** Здобутки і втрати Люблінської унії / Наталя Яковенко // Київська старовина. – 1993. – № 3. – С. 77–85.
- Яковенко Н.** Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. Волинь і Центральна Україна / Наталя Яковенко. – К. : Критика, 2008. – 472 с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 12

Проблемні запитання

- Розкрийте суть ідеї «вестернізації» України за литовсько-польської доби.
- Чому українські землі стали предметом боротьби між Литвою, Польщею, Московією та іншими державами?
- Розкрийте роль української аристократії в житті тогочасного суспільства на прикладі життя князя Костянтина Острозького.
- Визначте причини та наслідки московсько-литовських воєн кінця XV – початку XVI ст.
- Чому наприкінці XV – на початку XVI ст. в середовищі української шляхти посилюються проросійські орієнтири? Покажіть це на прикладі змови М. Бельського та повстання М. Глинського.
- Визначте здобутки і втрати Люблінської унії, спираючись на статтю Н. Яковенко.
- Визначте місце братств у боротьбі за збереження православної релігії.
- Чому ідея Брестської унії знаходила своїх прихильників у середовищі православного духовенства?
- Історик Наталя Яковенко одним із наслідків Брестської унії вважає те, що «починалося велике протистояння (вповні не розв’язане й донині), що перетворило Берестейську унію, задуману як інструмент порозуміння, на символ розбрату й ворожнечі, коли обом сторонам, захопленим стихією боротьби, судилося нарівні стати жертвами власної затятості». Чи поділяєте Ви наведену вище думку дослідниці?
- У чому виявився вплив Контрреформації на українські землі?
- Порівняйте становище православної і греко-католицької церкви після 1596 р.

Ключові терміни та поняття: Берестейська унія, братства, вїт, волока, геральдика, Грюнвальдська битва, гуманізм, єзуїти, ересь, єретик, звичаєве право, Контрреформація, копний суд, Кревська унія, Литовські статuti, Люблінська унія, Магдебурзьке право, магістрат, магнат, мануфактура, міщани, панщина, партачі, патриціат, підсусідки, полемічна література, полонізація, Реформація, слобода, уніатська церква, «Устава на волоки», фільварок, цех, шляхта.

Тема 5. Козацтво в історії України (кінець XV–XVIII ст.)

Лекція

1. Основні причини, джерела, теорії, етапи формування і розвитку українського козацтва.
2. Запорозька Січ як центр консолідації національно-патріотичних сил, перехрестя багатьох культур і релігій. Устрій Січі. Традиції та звичаї

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 13

запорожців. Створення реєстрового козацтва.

3. Запорозька Січ у міждержавних відносинах країн Європи та Азії (морські походи козаків у кінці XVI – першій половині XVII ст., участь у Хотинській, Тридцятилітній війнах, польсько-російській війні 1617–1618 рр. тощо). Петро Конашевич-Сагайдачний.

Семінарське заняття

Перше заняття

1. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – в першій третині XVII ст. «Ординація Війська Запорозького Реєстрового». «Золотий спокій».
2. Українська національно-визвольна революція (1648–1676):
 - а) проблеми назви, хронології, періодизація, основні етапи;
 - б) причини та привід до розгортання революції, рушійні сили;
 - в) загальна характеристика першого етапу революції (1648–1657). Переяславська рада і «Березневі статті».

Реферати

1. Перші українські козацькі гетьмани (Д. Байда-Вишневецький, І. Свирговський (Сверчевський), І. Підкова, Я. Шах, О. Макуха, С. Кішка, П. Конашевич-Сагайдачний).
2. Б. Хмельницький та його бойові побратими Богдана Хмельницького (М. Кривоніс, І. Богун, С. Мрозовицький, Д. Нечай тощо).
3. Українські козацькі клейноди.

Творче завдання

Опрацюйте тритомник Д. Яворницького «Історія запорозьких козаків» та висловіть своє ставлення про місце і роль козацтва в історії України.

Література

- Голобуцький В. О.** Запорозьке козацтво / Володимир Голобуцький. – К. : Вища школа, 1994. – 539 с.
- Горак І.** Гетьман Богдан Хмельницький і соціальні групи України в Національно-визвольній революції 1648–1657 років / І. Горак // Історія України. – 2005. – № 41. – С. 5–7.
- Новікова Л.** Чи була Запорозька Січ орденом? До питання про інтерпретацію особливостей устрою козацької громади та її суспільної ролі А. Скальковським / Л. Новікова // Історія України. – 2004. – № 40. – С. 9–11.
- Смолій В. А.** Богдан Хмельницький / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К. : Либідь, 1993. – 504 с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 14

Смолій В. А. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К. : Альтернативи, 1999. – 352 с. – («Україна крізь віки», т. 7).

Щербак В. Соціальний портрет козацької верхівки другої половини XVI – першої половини XVII ст. / В. Щербак // Історія України. – 2005. – № 19–20. – С. 1–6.

Проблемні запитання

- Чому Запорозьку Січ називали «християнською козацькою республікою»?
- Прослідкуйте історію Запорозьких Січей. Визначте причини їхніх утворень та руйнувань.
- Ознайомтеся з проектом створення Задніпровської козацької держави Йосипа Верещинського та сформулюйте основні його положення.
- Покажіть на конкретних прикладах, як українські козаки підтримували православну церкву.
- Що означали Переяславсько-московські домовленості 1654 р.: «персональну унію», «васальну залежність» України від Московщини (Росії), «автономію» у складі Росії, «возз'єднання» українського та російського народів, «воєнний союз» між Україною та Росією? Ваша позиція.
- Назвіть привід до початку Національно-визвольної війни. Як Ви вважаєте, чи був він настільки вагомим, аби штовхнути Богдана Хмельницького на шлях озброєної боротьби.
- Яким був татарський фактор під час Національно-визвольної революції?
- Виділіть характерні риси зовнішньої політики Богдана Хмельницького під час Національно-визвольної війни.
- У чому полягала сутність Віленського перемир'я 1656 р.?
- Коротко охарактеризуйте загальний перебіг подій Національно-визвольної війни після укладання Переяславських домовленостей.
- Визначте місце Тимоша Хмельницького в державотворчих планах Б. Хмельницького.

Ключові терміни та поняття: Березневі статті, берладники, Білоцерківський мирний договір, булава, бунчук, Великий Луг, випищики, Військо Запорозьке, військовий довбиш, військовий кантаржій, військовий осавул, військовий писар, військовий суддя, Віленське перемир'я, гетьман, Дике поле, Запорозька Січ, Зборівський договір, зимівник, каламар, кіш, клейноди, колонізація, короґва, кошовий отаман, курінь, литаври, Ординація Війська Запорозького, пернач, реєстрове козацтво, уходники, чайка.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 15

Друге заняття

1. Українська козацька держава у колі геополітичних інтересів Польщі, Росії, Кримського ханства, Туреччини. Період Руїни в історії України.
2. Гетьманщина наприкінці XVII – у XVIII ст.:
 - державотворча діяльність гетьмана Івана Мазепи;
 - гетьманування Пилипа Орлика. Перша українська конституція 1710 р.;
 - колоніальна політика Російської імперії щодо України у XVIII ст. (І. Скоропадський, П. Полуботок, Д. Апостол, К. Розумовський);
 - Запорозька Січ у другій половині XVII–XVIII ст. Трагічна доля Запорозьких Січей після 1709 р.;
 - гайдамацький та опришківський рухи у XVIII ст. Максим Залізняк. Олекса Довбуш.
3. Культура України другої половини XVII–XVIII ст.

Реферати

1. Козацькі часи на Житомирщині.
2. Образ Івана Мазепи у світовій культурі.
3. Іван Сірко – геніальний козацький ватажок чи антидержавець.
4. Останній кошовий Запорозької Січі – Петро Калнишевський.
5. Скарби гетьмана Павла Полуботка і сучасність.

Творчі завдання

1. Визначте, наскільки змінилася роль Запорозької Січі після смерті Богдана Хмельницького (в т. ч. і на прикладі політики кошового Івана Сірка).
2. Ознайомтеся зі статтею Наталі Яковенко «Між правдою і славою» та проаналізуйте ставлення авторки до явища героїзації постаті Богдана Хмельницького у вітчизняній історичній науці.

Література

- Борщак І.** Іван Мазепа: життя й пориви великого гетьмана / Ілько Борщак, Рене Мартель. – К. : Радян. письменник, 1991. – 316 с.
- Бульвінський А. Г.** Дипломатичні зносини України в період гетьманування Івана Виговського (серпень 1657 – серпень 1659 рр.) / А. Г. Бульвінський // Укр. іст. журн. – 2005. – № 1. – С. 125–138.
- Горобець В. М.** Зовнішня політика Гетьманату другої половини 50-х рр. XVII ст.: впливи суспільно-політичного протистояння в Україні та трансформацій регіональних геополітичних процесів / В. М. Горобець // Укр. іст. журн. – 2005. – № 2. – С. 16–48.
- Горобець В.** «Це вікопомне склеювання знову в одне...». Зовнішньополітичні

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 16

стимули та соціополітичні аванси для впровадження Гадяцької унії 1658 р. / В. Горобець // Укр. іст. журн. – 2009. – № 4. – С. 48–67.

Гуржій О. І. Гетьманська Україна / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – К. : Альтернативи, 1999. – 304 с. – («Україна крізь віки», т. 8).

Іванко А. Культурницька політика І. Мазепи в українській історіографії / А. Іванко // Історія України. – 2003. – № 37. – С. 1–7.

Журавльов Д. В. Мазепа / Д. В. Журавльов. – Харків : Фоліо, 2007. – 382 с.

Сергієнко Г. Я. Правобережна Україна: відродження козацької державності й визвольний рух проти панування Речі Посполитої (80–90-ті рр. XVII – початок XVIII ст.) / Г. Я. Сергієнко // Укр. іст. журн. – 1996. – № 3. – С. 105–119.

Ступак Ф. Я. Добродійна діяльність гетьмана І. Мазепи / Ф. Я. Ступак // Укр. іст. журн. – 2005. – № 1. – С. 138–148.

Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради – 2 до Андрусівської угоди (1659–1667) / Тетяна Яковлева. – К. : Основи, 2003. – 644 с.

Проблемні запитання

- Діяльність гетьмана І. Виговського була суперечливою, що спричинило різні оцінки його постаті від «зрадника українського народу» до «національного героя». Дайте власну оцінку діяльності І. Виговського.
- На що сподівалася Османська імперія, проголошуючи Ю. Хмельницького гетьманом? Чи мав він реальну владу на українських землях?
- Прокоментуйте вислови дослідників щодо гетьманування І. Мазепи та висловіть своє ставлення до цієї історичної особистості. Є. Маланюк: «Це був досвідчений державний муж, зручний політик, досконалий дипломат, а головне, старий, з великою практикою воєначальник і полководець, який... умів мислити стратегічно і стратегічно передбачати». О. Васильєва: «Изменник оставался изменником до самой своей кончины».
- Чому український історик О. Оглоблин назвав Конституцію Пилипа Орлика 1710 р. «другою поразкою ... гетьмана Мазепи після Полтавської катастрофи»?
- Виділіть характерні риси внутрішньої та зовнішньої політики право- і лівобережних гетьманів України періоду Руїни.
- Чому, на Вашу думку, Катерина II наказала зруйнувати Запорозьку Січ?
- Як можна оцінити гайдамацький рух? Чи погоджуєтеся Ви із думкою польських та єврейських істориків, що це був рух волоцюг та розбійників?
- Назвіть вітчизняних та зарубіжних дослідників історії козацтва.
- Яке місце посідає козащина в історії України? Яким є ставлення до цього явища у сучасних фахових науковців та пересічних громадян України?

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 17

Ключові терміни та поняття: Гадяцький договір, Переяславський договір, Слободищенський трактат, Андрусівське перемир'я, Вічний мир, Буцацький договір, Бахчисарайський договір; Московські, Глухівські, Коломацькі, Решетилівські статті; Рішительні пункти; Конституція Пилипа Орлика; Коліївщина.

Тема 6. Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.)

Лекція

1. Геополітичні зміни у Східній Європі наприкінці XVIII ст. та їх наслідки для українського народу.
2. Економічна політика Росії щодо України:
 - Особливості соціально-економічного розвитку підросійської України у першій половині XIX ст.;
 - Скасування кріпацтва 1861 р., ліберально-демократичні реформи 60–70-х рр. XIX ст. та їхні наслідки для України;
 - Монополізація та концентрація виробництва на початку XX ст. Столипінська аграрна реформа.
3. Особливості соціально-економічного розвитку українських земель у складі Австро-Угорщини у XIX – на початку XX ст.

Семінарське заняття

1. Національне відродження на західноукраїнських землях:
 - Товариство греко-католицьких священників;
 - «Руська трійця»;
 - вплив революції 1848–1849 рр. на життя краю;
 - москвофіли, народовці і радикали;
 - виникнення перших політичних партій. РУРП. «Україна irredenta».
2. Суспільно-політичне життя на Наддніпрянській Україні:
 - національне відродження в Україні у першій половині XIX ст. (Україна в планах Наполеона; масонський і декабристський рухи; польські повстання 1830–1831 та 1863–1864 рр.; Кирило-Мефодіївське товариство);
 - суспільні течії і рухи другої половини XIX ст. (народницький, соціал-демократичний, ліберальний та національний рухи). Наслідки дії Валуєвського циркуляру та Емського указу.
 - національний рух на початку XX ст. (перші політичні партії; здобутки національного руху під час першої російської революції 1905–1907 рр; «столипінська реакція»).

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 18

3. Україна в роки Першої світової війни: світовий баланс сил та національні інтереси.

4. Культура України в XIX – на початку XX ст.

Реферати

1. Генеза української самостійницької думки на межі XIX–XX ст. Микола Міхновський.

2. Практика тероризму в середовищі народництва як форма боротьби за права селянства та робітництва.

3. Петро Аркадійович Столипін як політичний діяч.

4. Наш край у XIX – на початку XX ст.

Творчі завдання

1. Ознайомтеся із працею М. Костомарова «Дві руські народності» та висловте своє ставлення на проблеми російсько-українських взаємин.

2. Підготуйте доповідь «Повсякденне життя м. Житомира в дореволюційні часи» (Києва, іншого населеного пункту).

3. Підготуйте доповідь про повсякденне життя студентства підросійської України другої половини XIX – початку XX ст.

Література

Волковинський В. Революційний тероризм в Російській імперії і Україна / В. М. Волковинський, І. В. Ніконова. – К. : Б. в., 2006. – 415 с.

Волковинський В. Смерть реформатора у Києві [про загибель П. А. Столипіна] / В. Волковинський // Історія України. – 2006. – № 35. – С. 14–22.

Іванко А. Український Кремуцій Корд. М. І. Костомаров / А. Іванко // Історія України. – 2003. – № 10. – С. 1–9.

Казьмирчук Г. Д. Рух декабристів: дискусійні питання та спроба їх розв’язання / Г. Д. Казьмирчук, Ю. В. Латиш // Укр. іст. журн. – 2005. – № 6. – С. 50–66.

Калініченко В. В. Витоки світогляду та політичної свідомості революційних народників в Україні 70-х рр. XIX ст. (соціально-психологічний аспект) / В. В. Калініченко, Г. П. Шабельник // Укр. іст. журн. – 2006. – № 2. – С. 38–49.

Кицюк О. В опозиції до всіх урядів і режимів. Микола Міхновський і його місце у боротьбі за розбудову Української національної держави / Олена Кицюк // Історія України. – 2011. – № 18. – С. 16–20.

Махорін Г. Л. Історичні етюди про Житомир / Г. Л. Махорін. – Житомир : В. Б. Котвицький, 2010. – Вип. 1 (1898–1900 рр). – 44 с.; Вип. 2 (1900–1902 рр). – 56 с.

Молчанов В. Б. Добробут студентів України в другій половині XIX – на початку XX ст. / В. Б. Молчанов // Укр. іст. журн. – 2005. – № 5. – С. 39–53.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 19

Наумов С. О. Братство тарасівців / С. О. Наумов // Укр. іст. журн. – 1999. – № 5. – С. 36–44; № 6. – С. 55–63.

Наумов С. О. Створення Революційної української партії / С. О. Наумов // Укр. іст. журн. – 2006. – № 2. – С. 49–59.

Реєнт О. Перша світова війна ХХ ст. і українське суспільство / О. Реєнт // Історія України. – 2005. – № 41. – С. 1–4.

Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К. : Альтернативи, 1999. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 9).

Проблемні запитання

- Спираючись на вказані уривки з документів, прокоментуйте, яку мету переслідувала російська влада, відкриваючи Київський університет св. Володимира.

Микола І (промова у Київському університеті у серпні 1837 р.): «Мені потрібні вірні сини Престолу, мені потрібна безмежна відданість, повна покірливість і безперечна слухняність; знайте, я пильно слідкуватиму за вами і горе тому, хто... не відповідатиме моїм настановам...»

Із циркуляра міністра освіти Російської імперії С. Уварова до попечителя Київського навчального округу (травень 1847 р.): «Київський університет покликаний служити з'єднанню польського юнацтва з російським у Києві, ґрунтовному вивченню російської мови й словесності, знайомству з установами російськими».

- Як Ви вважаєте, чому український національний рух не набув значного поширення в Російській імперії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.?
- Визначте причини та поштовх до розгортання масонського та декабристського рухів у Російській імперії, проаналізуйте вплив російського руху на розвиток українського національного.
- Спираючись на статтю Г. Д. Казьмирчука та Ю. В. Латиша, проаналізуйте спільне та відмінне в русі російських та українських декабристів.
- Чому, на Вашу думку, декабристознавство як напрям історичного вчення був вельми популярним у радянській історичній науці, а в незалежній Україні втратив свої позиції? Визначте місце декабристознавства в колі проблем сучасної вітчизняної історичної науки.
- Проаналізуйте процес партійного будівництва в підросійській та підавстрійській Україні, визначте спільне та відмінне.
- Яке місце в історії Російської імперії мали ліберально-демократичні перетворення 1860–1870-х рр.? Чому наступники Олександра II вирішили їх згорнути?

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 20

- Як Ви вважаєте, яке значення для розвитку сільського господарства Російської імперії мала столипінська аграрна реформа?
- В чому полягала трагедія українського народу під час Першої світової війни?
- Визначте риси соціально-економічного становища українського населення в Російській та Австро-Угорській імперіях наприкінці XIX – на початку XX ст., спробуйте порівняти умови для розвитку господарства в цих регіонах.
- Як Ви вважаєте, чому на західноукраїнських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. були популярними русофільські ідеї?
- Спираючись на відомі Вам факти з історії, біографій та художні твори українських письменників, визначте сутність «жіночого» та «єврейського» питань в Російській імперії, а також шляхи їхнього розв’язання у XIX – на початку XX ст.
- Чому Східну Галичину наприкінці XIX ст. називали «Українським П’ємонтом»?

Ключові терміни та поняття: антисемітизм, асиміляція, Бейліса справа, буржуазія, Валуєвський циркуляр, гайдамацький рух, «Галицько-руська матиця», геополітика, Головна Руська Рада, громадівський рух, губернатор, губернія, декабристи, економіка, еміграція, Емський указ, етнографія, Задунайська Січ, «Запорожская старина», земства, імперія, «Історія Русів», капіталізм, «Київська козащина», «Київський телеграф», кріпосне право, купецтво, Кючук-Кайнарджійський мирний договір, Малоросія, Малоросійське товариство, марксизм, монополія, москвофільство, Наддніпрянська Україна, намісництво, народники, народовці, «нова ера», Новоросія, панславізм, партія, радикалізм, реформа, русифікація, русофіл, русофоб, «Руська трійця», «Руський собор», січові стрільці, «Союз русского народа», столипінська аграрна реформа, столипінська реакція, Товариство українських поступовців, «Україна ірредента», Українська думська громада, урбанізація, хлопомани, «ходіння в народ», чорносотенці, чумацтво, Ясський мирний договір.

Тема 7. Боротьба за відродження державності України (1917–1921 рр.)

Лекція

1. Підвалини Української революції.
2. Історіографія та джерела вивчення Української революції.
3. Еволюція поглядів української еліти на питання державотворення.
4. Уроки Української національно-демократичної революції.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 21

5. Культура України доби національно-визвольних змагань.

Семінарське заняття

1. Українська Центральна Рада.
2. Внутрішня і зовнішня політика гетьмана П. Скоропадського.
3. Україна за часів правління Директорії УНР. Акт злуки 22 січня 1919 р. Боротьба об'єднаних сил УНР і ЗУНР за незалежність у 1919 р.
4. Громадянська війна 1919–1921 рр.:
 - особливості політики радянської влади в Україні у 1919–1920 рр. «Воєнний комунізм»;
 - «білий рух». А. Денікін, П. Врангель;
 - отаманщина. Н. Махно;
 - радянсько-польська війна і Україна. Варшавський і Ризький договори.

Реферати

1. Біографічні замальовки про діячів Української національно-демократичної революції (М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра)
2. Центральна Рада в Житомирі.
3. Другий Зимовий похід (Базарська трагедія) і сучасність.
4. Відтворення подій Української революції в есеїстиці І. Лисяка-Рудницького.

Творчі завдання

1. Спираючись на наукові розробки радянських, сучасних українських і зарубіжних істориків, а також учених української діаспори дайте оцінку діяльності П. Скоропадського.
2. Ознайомтеся з поглядами В. Липинського щодо питань українського державотворення («Листи до братів-хліборобів», «Україна на переломі»). Визначте основні риси українського консерватизму, поясніть, чому неоконсервативні ідеї здобувають все більшої популярності серед сучасників.
3. Розгляньте мемуари і публіцистичні нотатки учасників Української національної революції (1917–1921 рр.) як історичне джерело. Визначте погляди М. Грушевського (збірка статей «На порозі нової України»), Д. Донцова («Рік 1918, Київ»), П. Скоропадського («Спогади» і «Спомини»), В. Винниченка («Відродження нації») на минуле, сучасне і майбутнє України. Що спільного і відмінного в оцінці подій Української національно-демократичної революції у працях найактивніших учасників тих подій?

Література

Бойко О. Д. Бій під Крутами: історія вивчення / О. Д. Бойко // Укр. іст. журн. – 2008. – № 2. – С. 43–54.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 22

Бойко О. Д. Зміна урядів та урядової політики Директорії УНР у 1919 р. / О. Д. Бойко // Укр. іст. журн. – 2009. – № 6. – С. 35–47.

Волковинський В. Нестор Махно: легенди і реальність / Валерій Волковинський. – К. : Перліт продакшн ЛТД, 1994. – 256 с.

Донцов Д. Рік 1918, Київ / Дмитро Донцов. – К. : Темпора, 2002. – 208 с.

Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 / Дмитро Дорошенко. – К. : Темпора, 2002. – Т. 1: Доба Центральної Ради. – 320 с.; Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с.

Корновенко С. В. Українська революція / С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця : Фоліант, 2004. – 434 с.

Кульчицький С. Володимир Винниченко / Станіслав Кульчицький, Валерій Солдатенко. – К. : Альтернативи, 2005. – 376 с.

Піскун В. М. С. Петлюра як політичний лідер УНР в умовах еміграції: міжнародний і український аспекти / В. М. Піскун // Укр. іст. журн. – 2009. – № 3. – С. 4–15.

Рубльов О. С. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. / О. С. Рубльов, О. П. Реєнт. – К. : Альтернативи, 1999. – 320 с. – («Україна крізь віки», т. 10).

Савченко В. А. Махно / В. А. Савченко. – Харків : Фоліо, 2008. – 415 с.

Савченко В. А. Павло Скоропадський – останній гетьман України / В. А. Савченко. – Харків : Фоліо, 2008. – 380 с.

Терещенко Ю. І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції / Ю. І. Терещенко // Укр. іст. журн. – 2008. – № 4. – С. 19–38.

Проблемні запитання

- Розкрийте основну причину конфлікту між Українською Центральною Радою та російським Тимчасовим урядом. Проаналізуйте особливості взаємодії цих органів влади в Україні та Росії.
- Визначте місце Української Центральної Ради в процесі українського державотворення шляхом аналізу її здобутків та прорахунків. Чи можливо було уникнути помилок, яких припустилися українські політики у 1917 – на початку 1918 рр.?
- У 1918–1920 рр. існували політичні сили, які можна умовно назвати прихильниками та противниками незалежності України. Назвіть ці політичні сили та розкрийте їхні плани щодо українських земель.
- Поясніть, чому А. Денікіну вдалося 1919 р. за такий короткий час оволодіти значною територією України.
- Прослідкуйте долю керівників Української революції у найближче десятиліття по її завершенні. Як Ви вважаєте, чому деякі з ідеологів українського державотворення повернулися в Україну після встановлення радянської влади, а інші, навпаки, відійшли від політичної діяльності?

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 23

- Визначте місце «білого руху» в історії Росії та України. Висловіть своє ставлення до перегляду російською офіційною історичною наукою і громадськістю ролі білогвардійців в процесі російського державотворення.
- Порівняйте соціально-економічні програми Центральної Ради, гетьмана П. Скоропадського, Директорії, А. Денікіна та більшовиків. Що в них спільного та відмінного? Зробіть висновки. Який шлях вирішення господарських проблем, по-Вашому, був найбільш доцільним та ефективним в умовах громадянської війни?
- Підтвердьте або спростуйте твердження, що Директорія сама обмежила коло своїх прибічників.
- Визначте причини, суть та наслідки отаманщини в Україні в 1918–1919 рр.
- Обґрунтуйте, яку подію слід вважати останньою в Українській революції. Чому більшість істориків завершує революцію 1920-м, а деякі – 1921 роком?

Ключові терміни та поняття: автономія, агітація, анархізм, анексія, «білий рух», Базарська трагедія (Другий Зимовий похід), Брест-Литовський мир, більшовизм, Варшавський договір, «воєнний комунізм», «вільне козацтво», Директорія, отаманщина, продрозкладка, революція, Ризький мирний договір, сепаратний мир, універсал, федерація, шовінізм.

Тема 8. Україна в міжвоєнний період (1921–1939)

Лекція

1. Україна в системі міждержавних відносин на початку 20-х рр. ХХ ст.
2. Державна економічна політика у 20–30-х рр. та її наслідки. НЕП – причини та привід до переходу до нової політики; реалізація політики.
3. Україна і утворення СРСР (етапи процесу, плани організації нового утворення – «договірної федерації» Х. Раковського, «автономізації» Й. Сталіна, «федералізації» В. Леніна).
4. Політика «коренізації» в Україні. Національні райони в Україні. Націонал-комуністи (М. Скрипник, М. Волобуєв, О. Шумський, М. Хвильовий).

Семінарське заняття

1. Тоталітаризм в Україні: його сутність та механізм реалізації. Політичні репресії в Україні 30-х рр. Великий терор.
2. Форсування індустріалізації та насильницька колективізація. Голодомор

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 24

1932–1933 рр.

3. Становище та національно-визвольний рух в Західній Україні, Закарпатті, Буковині. Виникнення і діяльність Організації українських націоналістів. Карпатська Україна.

4. Суперечливий характер розвитку культури в 1920–1930-ті рр. «Розстріляне відродження».

Реферати

1. Київська школа М. Грушевського: організація, досягнення, долі науковців. Катерина Грушевська.

2. Долі діячів Української національно-визвольної революції (М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри, С. Єфремова, Н. Махна).

3. Житомирщина у міжвоєнний період.

Творчі завдання

1. Проаналізуйте погляди Д. Донцова та В. Липинського щодо створення Української держави, знайдіть в їхніх концепціях спільне і відмінне. Чи можна вважати виникнення ідеї «інтегрального націоналізму» закономірним явищем для 1920-х рр.? Свою думку обґрунтуйте.

2. Спираючись на дані офіційних документів, спогади сучасників, матеріали преси спробуйте відтворити життєвий рівень населення України у 1920–1930-ті рр.

Література

Єфіменко Г. Г. Більшовицький центр і радянська Україна: економічні аспекти національної політики Кремля у 1917–1925 рр. / Г. Г. Єфіменко // Укр. іст. журн. – 2009. – № 2. – С. 96–110.

Климов А. Стахановський рух і робітнича молодь Донбасу (до 70-ліття) / А. Климов // Історія України. – 2005. – № 33–34. – С. 1–6.

Кузьмінець О. Євген Коновалець / О. Кузьмінець // Історія України. – 2004. – № 46. – С. 1–3.

Кульчицький С. В. Голод 1932 р. в затінку голодомору-33 / С. В. Кульчицький // Укр. іст. журн. – 2006. – № 6. – С. 77–98.

Кульчицький С. В. Україна між двома війнами / С. В. Кульчицький. – К. : Альтернативи, 1999. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 11).

Нікольський В. М. Обвинувачення репресованих в Україні періоду «Великої чистки» 1937–1938 рр. / В. М. Нікольський // Укр. іст. журн. – 2008. – № 2. – С. 54–64.

Нікольський В. М. Соціальний склад репресованих в Україні у 1937 р. / В. М. Нікольський // Укр. іст. журн. – 2005. – № 2. – С. 141–162.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 25

Рафальська Т. Л. «Великий терор» на Житомирщині: специфіка та технологія / Т. В. Рафальська // Укр. іст. журн. – 2007. – № 3. – С. 66–76.

Резнік В. Д. Донцов і В. Липинський в історії України: порівняльний аналіз / В. Резнік // Історія України. – 2004. – № 10. – С. 6–9.

Солдатенко В. Ф. Незламний: життя і смерть Миколи Скрипника / В. Ф. Солдатенко // Історія України. – 2002. – № 25–27. – С. 1–35.

Шаповал Ю. І. Справа «Спілки визволення України»: погляд із відстані 75 років / Ю. І. Шаповал // Укр. іст. журн. – 2005. – № 3. – С. 132–143.

Якубова Л. Д. Тенденції етнокультурного життя УСРР у контексті українізації (1924–1935 рр.) / Л. Д. Якубова // Укр. іст. журн. – 2006. – № 2. – С. 74–89.

Проблемні запитання

- Доведіть або спростуйте твердження, що на початку 20-х рр. ХХ ст. УСРР переживала політичну кризу. Якими були її причини?
- У чому полягала сутність планів «договірної федерації», «федералізації» та «автономізації» щодо утворення СРСР? Який з вказаних варіантів було втілено в життя?
- Визначте, яке місце для України мало входження до СРСР.
- Прокоментуйте вислів С. Петлюри: «...Українізація справляє враження певного тактичного ходу з боку більшовиків, коли він не дасть бажаних наслідків, то про нього швидко забудуть».
- Як Ви розумієте гасло М. Хвильового «Геть від Москви!»? Чи містило воно антиросійський заклик?
- Визначте економічні, політичні та соціальні протиріччя НЕПу. Як Ви вважаєте, чи можна розглядати НЕП як тимчасовий відхід від побудови соціалізму, чи це був закономірний етап в побудові радянського суспільства?
- Російські історики О. Данилов та Л. Косуліна зазначають, що головним джерелом здійснення індустріалізації стали ресурси, отримані, перш за все, за рахунок «споживчого аскетизму» населення. Поясніть значення цього поняття.
- Визначте позитивні та негативні результати та наслідки індустріалізації.
- Доведіть або спростуйте твердження про суперечливий характер розвитку української культури в 20–30-ті рр. ХХ ст. Чому цей період увійшов в історію під назвою «Розстріляне відродження»?
- Проаналізуйте програмові цілі прихильників українофільства, русофільства, русинства, мадярофільства на Закарпатті. Поясніть причини появи цих течій, визначте їхнє місце в незалежній Україні.
- Поміркуйте, що спільного між умовами проголошення незалежності УНР, ЗУНР та Карпатської України. Зробіть висновки.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 26

Ключові терміни та поняття: автокефальна церква, атеїзм, бюрократія, «великий терор», геноцид, господарський розрахунок, експропріація, «закон про п'ять колосків», індустріалізація, інтелігенція, карткова система, колективізація сільського господарства, коренізація, культ особи, куркуль, мілітаризація, націоналізація, нова економічна політика, пацифікація, п'ятирічний план, репресії, «розстріляне відродження», соцзмагання, сталінізм, тоталітаризм, урбанізація.

Тема 9. Україна в роки Другої світової війни та першому повоєнному десятиріччі

Лекція

1. Геополітичні наслідки Другої світової війни. УРСР в системі міжнародних відносин.
2. Проблеми відбудови народного господарства: погляд із сьогодення. Голод 1946–1947 рр. Радянізація Західної України. Доля Української греко-католицької церкви. Операція «Вісла».
3. Культурно-ідеологічні процеси в Україні у першому повоєнному десятиріччі («лисенківщина», «жданівщина», боротьба із космополітизмом; справа лікарів тощо).

Семінарське заняття

1. Друга світова війна як апогей кризи західної цивілізації:
 - Українське питання напередодні Другої світової війни;
 - Пакт Ріббентропа – Молотова;
 - Вхідження західноукраїнських земель до складу СРСР. Радянізація Західної України.
2. Окупація України німецько-фашистськими військами. Рух Опору:
 - Напад Німеччини на СРСР, невдачі Червоної армії в боях на території України в 1941–1942 рр.;
 - Місце України у планах нацистів;
 - Встановлення нацистського окупаційного режиму. Голокост;
 - Рух Опору на окупованій території:
 - а) партизанський і підпільний рухи;
 - б) націоналістична течія (мельниківці, бандерівці, «Поліська Січ» Тараса Бульби-Боровця).
3. Визволення України. Внесок України в Перемогу над фашизмом.
4. Житомирщина в роки Великої Вітчизняної війни.
5. Культура України в роки Другої світової війни.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 27

Реферати

1. Війна очима Віктора Суворова.
2. Підсумки Другої світової війни для України.
3. Бердичівська трагедія.
4. Повоєнні репресії в Україні в документах та матеріалах.
5. Велика Вітчизняна війна у спогадах сучасників.

Творчі завдання

1. Проаналізуйте особливості міжнаціонального спілкування населення УРСР під час Другої світової війни. Визначте генезу явища колабораціонізму місцевого населення, поясніть, хто такі «праведники світу».
2. Підготуйте матеріал про те, як Німеччина та інші країни фашистського табору спокутують свою вину перед постраждалими з їхньої вини народами інших країн. Проаналізуйте, чи мають місце в сучасному цивілізованому світі прояви ксенофобії, як здійснюється боротьба з ними на державному рівні.
3. Зробіть історіографічний огляд літератури сучасних українських науковців з проблеми «Україна в Другій світовій війні», визначте, яка тематика привертає більшу увагу вітчизняних істориків, які теми оминаються й чому.

Література

- Васильєв В. Ю.** Україна в політиці керівництва СРСР напередодні Другої світової війни / В. Ю. Васильєв // Укр. іст. журн. – 2005. – № 1. – С. 4–16.
- Вронська Т. В.** Формування особового складу штрафних батальйонів і рот у Червоній армії періоду Великої Вітчизняної війни / Т. В. Вронська, О. Є. Лисенко // Укр. іст. журн. – 2006. – № 3. – С. 137–151.
- Гончаренко О. М.** До питання про участь місцевого населення у порятунку євреїв на території рейхскомісаріату Україна (1941–1944 рр.) / О. М. Гончаренко // Укр. іст. журн. – 2010. – № 1. – С. 128–142.
- Грідіна І. М.** Вплив нацистської пропаганди на духовне життя населення України (технології, механізми та ефективність) / І. М. Грідіна // Укр. іст. журн. – 2009. – № 3. – С. 123–132.
- Жилюк В.** Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941–1955 рр. / Вікторія Жилюк. – Рівне : Волинські обереги, 2008. – 308 с.
- Кентій А. В.** Партизанський рух 1941–1944 рр. в Україні / А. В. Кентій, В. С. Лозицький // Укр. іст. журн. – 2005. – № 3. – С. 3–16.
- Коваль М. В.** Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.) / М. В. Коваль. – К. : Альтернативи, 1999. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 12).
- Ковальчук І.** Нарис історії діяльності ОУН під проводом А. Мельника на

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 28

Житомирщині у другій половині 1941 року / Іван Ковальчук, Сергій Стельникович. – Житомир : Рута, 2011. – 188 с.

Король В. Ю. Визвольні бої Червоної армії на території України (1943–1944 рр.) / В. Ю. Король // Укр. іст. журн. – 2005. – № 1. – С. 16–34.

Кульчицький С. Безповоротні втрати України в другій світовій війні / С. Кульчицький // Історія України. – 2004. – № 20. – С. 2–4.

Лисенко О. Є. Підсумки Другої світової війни та Україна / О. Є. Лисенко // Укр. іст. журн. – 2005. – № 6. – С. 128–139.

Михайлюк М. В. Нацистська пропаганда в окупованому Києві / М. В. Михайлюк // Укр. іст. журн. – 2006. – № 1. – С. 131–145.

Рік 1941-й: партизани України // Укр. іст. журн. – 1996. – № 3. – С. 53–61.

Сушко О. Політичні погляди німецького керівництва на незалежність України в період другої світової війни / О. Сушко, О. Берендєєв // Історія України. – 2002. – № 33–34. – С. 18–19.

Проблемні запитання

- Яким чином німецьке керівництво намагалося використати «українське питання» у своїх цілях? Чим був спричинений інтерес до українських земель з боку Німеччини?
- Радянсько-німецьке співробітництво, започатковане пактом про ненапад, А. Гітлер дуже влучно назвав «шлюбом за розрахунком». Прокоментуйте цей вислів. Які переваги давав цей «шлюб» Німеччині та Радянському Союзу?
- Події 1939–1940 рр. на українських землях історики тлумачать по-різному. Сутність процесу, завдяки якому західноукраїнські землі опинились у складі УРСР, більш правильно відбиває термін: анексія, возз'єднання чи інкорпорація? Відповідь обґрунтуйте.
- Визначте позитивні й негативні риси радянізації західноукраїнських земель.
- Проаналізуйте причини поразок Червоної Армії на початковому етапі війни.
- Поясніть особливості взаємодії радянської, націоналістичної та польської течій руху Опору в Україні. Якими були причини «Волинської трагедії»?
- Назвіть основні операції з визволення України в 1943–1944 рр., дати повної окупації та остаточного визволення України. Якими, на Вашу думку, були причини перемоги Радянського Союзу у Великій Вітчизняній війні?
- Проаналізуйте втрати України та Радянського Союзу у Великій Вітчизняній війні, порівняйте їх із втратами країн фашистського блоку. Зробіть висновок.
- Прослідкуйте ставлення радянського керівництва до долі людей під час війни (військовополонених, громадян, що опинилися на окупованій території тощо).

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 29

- Порівняйте форми боротьби партизанів та підпільників. Назвіть найвідоміших представників обох груп.
- Доведіть конкретними фактами, що патріотизм народу Радянського Союзу відіграв вагомую роль у перемозі над нацистськими загарбниками.
- Покажіть, в чому полягають сутнісні протиріччя в оцінці істориками та громадянами України подій Великої Вітчизняної війни. Як українська та світова громадськість ставиться до ролі ветеранів Радянської Армії та вояків націоналістичної течії Руху Опору в перемозі над фашизмом? Висловіть свою точку зору.

Ключові терміни та поняття: амністія, Бабин Яр, блокада, Букринський плацдарм, Велика Вітчизняна війна, «Вісла» операція, «Галичина» дивізія СС, гестапо, гетто, Голокост, депортація, дистрикт «Галичина», Дробицький Яр, евакуація, «ждановщина», Карпатська Україна, колабораціонізм, космополітизм, Лютезький плацдарм, «новий порядок», Нюрнберзький процес, окупація, остарбайтери, ООН, пакт Молотова-Ріббентропа, партизани, підпільники, план «Барбаросса», план «Ост», «Поліська Січ», «праведник світу», радянізація, «рейкова війна», фашизм.

Тема 10. Україна у 50–80-ті рр. XX ст.

Лекція

1. Соціально-економічне, політичне та культурне становище УРСР у роки хрущовської «відлиги».
2. Україна у період загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.).
3. Рух шістдесятників і дисидентів: причини виникнення, течії, представники.

Семінарське заняття

1. Стан промисловості і сільського господарства в УРСР на етапі «перебудови» М. Горбачова.
2. Лібералізація громадсько-політичного життя. Політика «гласності».
3. Формування багатопартійності в Україні. Народний Рух України за перебудову.
4. Передумови та причини розпаду СРСР. Серпневий путч у Москві 1991 р.

Реферати

1. Проблеми національних відносин у СРСР у другій половині 80-х рр. XX ст.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 30

Теза про єдиний «радянський народ».

2. Чорнобильська катастрофа.

3. Біографії українських дисидентів (В. Чорновола, В. Мороза, В. Стуса, О. Тихого, А. Горської тощо).

4. Культурно-ідеологічні процеси в УРСР у 1950–1980-ті рр. Маланчуківщина.

Творчі завдання

1. Ознайомтеся з політичними творами українських дисидентів (В. Чорновола, В. Мороза, І. Дзюби та ін.) та визначте, до яких змін у радянському суспільстві вони закликали.

2. Спираючись на дані преси, спогади очевидців та офіційні джерела відтворіть атмосферу, що панувала в радянському суспільстві наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Визначте, як ставилося населення до існуючого тоді соціально-економічного та духовного розвитку УРСР, які шляхи боротьби з кризою висувало. Проаналізуйте, які надії покладав народ Української РСР на здобуття незалежності.

Література

Андросчук О. В. В. Чорновіл та ідея федералізації України: еволюція поглядів / О. В. Андросчук // Укр. іст. журн. – 2010. – № 1. – С. 22–35.

Бажан О. Г. Спроби протидії КДБ УРСР становленню та функціонуванню Народного руху України за перебудову / О. Г. Бажан // Укр. іст. журн. – 2010. – № 1. – С. 35–41.

Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К. : Альтернативи, 1999. – 304 с. – («Україна крізь віки», т. 13).

Барановська Н. П. Суспільний вимір Чорнобильської катастрофи / Н. П. Барановська // Укр. іст. журн. – 2006. – № 2. – С. 129–145.

Васюта С. І. Соціально-екологічні проблеми Чорнобильської катастрофи / С. І. Васюта // Укр. іст. журн. – 1996. – № 3. – С. 3–24.

Іванко А. З когорти шістдесятників. М. Ю. Брайчевський (1924–2001) / А. Іванко // Історія України. – 2004. – № 48. – С. 4–8.

Коріння Чорнобильської трагедії: питання безпеки атомної енергетики мовою документів // Укр. іст. журн. – 1996. – № 3. – С. 28–40.

Кульчицький С. В. Народження Народного Руху України / С. В. Кульчицький // Укр. іст. журн. – 2010. – № 1. – С. 8–22.

Курносів Ю. О. Соціально-економічне та політичне життя УРСР (середина 60-х – початок 80-х рр.) / Ю. О. Курносів // Укр. іст. журн. – 1990. – № 6. – С. 101–108.

Шаповал Ю. І. Петро Шелест у контексті політичної історії України ХХ

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 31

століття / Ю. І. Шаповал // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 3. – С. 134–149.

Проблемні запитання

- Чи можна на сьогодні в нашій державі подолати наслідки тривалої політики русифікації? Які заходи для цього Ви можете запропонувати?
- Визначте, що означала «відлига» в духовній сфері.
- Доведіть, що реформи М. Хрущова носили суперечливий характер.
- Який із термінів найдоцільніше використати для загальної характеристики періоду правління М. Хрущова: культ особи, волюнтаризм, демагогія, популізм, суб'єктивізм?
- З'ясуйте причини виникнення дисидентського руху. Чому дисидентський рух не набув масовості в Україні?
- Охарактеризуйте діяльність Української Гельсінської групи. Чому стала можливою поява організацій подібного типу в країнах соціалістичного табору?
- З'ясуйте, чим відрізнялися погляди та діяльність шістдесятників та дисидентства в Україні.
- Проаналізуйте, чому економічне зростання другої половини 60-х – початку 70-х рр. XX ст. зупинилося в наступне десятиріччя.
- Що таке партійно-державна номенклатура? Як відрізнявся рівень життя населення УРСР і партійних чиновників у роки «застою»? Чи існує номенклатура в незалежній Україні?
- Якими є здобутки і недоліки розвитку соціальної сфери радянського суспільства в роки «застою»?
- Прослідкуйте етапи партійного будівництва в Радянській Україні. Яка подія стала каталізатором даного процесу?
- Яку роль відігравали неформальні організації в духовному житті Української РСР?
- В чому сутність політики «гласності»?
- Які події призвели до проголошення Декларації про державний суверенітет України? Визначте її історичне значення.
- Проаналізуйте причини розпаду Радянського Союзу.
- Що таке «парад суверенітетів»?
- Вкажіть, як волюнтаристські дії та різкі заяви керівників Радянського Союзу та незалежної України впливали на життя населення та імідж держави у світі.

Ключові терміни та поняття: антиалкогольна кампанія, «відлига», волюнтаризм, «гласність», демократизація, десталінізація, децентралізація,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 32

дисиденти, «застій», «золота» п'ятирічка, ідеологізація, конституція, маланчуківщина, Народний Рух України, неосталінізм, номенклатура, «перебудова», «прискорення», путч, раднаргосп, реабілітація, референдум, самвидав, суверенітет, Чорнобильська катастрофа, «шістдесятники».

Тема 11. Розвиток незалежної України

Лекція

1. Причини і наслідки розпаду СРСР. Проголошення державної незалежності України. СНД.
2. Державотворчі процеси в Україні (1991–2016 рр.):
 - умови для розгортання державотворчого процесу;
 - становлення владних структур;
 - конституційний процес і формування багатопартійності.
3. Економічні проблеми та шляхи їх вирішення.

Семінарське заняття

1. Міжнаціональні відносини в сучасній Україні.
2. Проблеми розвитку національної культури: здобутки і втрати.
3. Характерні риси релігійного життя.
4. Україна і світове співтовариство: взаємовідносини і глобальні проблеми сучасності. Курс на європейську інтеграцію.

Реферати

1. Міжконфесійні проблеми: історія і сьогодення.
2. «Помаранчева революція»: за і проти.
3. Леонід Кравчук – перший президент незалежної України.
4. Російсько-українські стосунки (1991–2016 рр.).

Творчі завдання

1. Проаналізуйте стартові можливості України у порівнянні з іншими республіками колишнього СРСР на початку 1990-х рр. Чи вдалося Україні домогтися економічного зростання за роки незалежності. Визначте, чому так відбулося.
2. Інтеграційні процеси у сучасному світі й місце України в них. Наведіть власну точку зору, спираючись на аналітичні матеріали сучасних економістів і політиків, про подальші кроки України на шляху до інтеграції в західному чи східному напрямках.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 33

Література

- Бойко О. Д.** Україна: від путчу до Пущі (серпень – грудень 1991 р.) / О. Д. Бойко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. – 224 с.
- Віднянський С. В.** Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.) / С. В. Віднянський, А. Ю. Мартинов // Укр. іст. журн. – 2006. – № 4. – С. 32–51.
- Даниленко В.** Релігійне життя в Україні у 1990-ті роки / В. Даниленко // Історія України. – 2002. – № 45. – С. 1–4; № 46. – С. 4–9.
- Касьянов Г. В.** Система владних відносин у сучасній Україні: групи інтересу, клани та олігархія / Г. В. Касьянов // Укр. іст. журн. – 2009. – № 1. – С. 160–181.
- Касьянов Г.** Україна 1991–2007 : нариси новітньої історії / Георгій Касьянов. – К. : Наш час, 2008. – 432 с.
- Литвин В. М.** Україна на межі тисячоліть (1991–2000 рр.) / В. М. Литвин. – К. : Альтернативи, 2000. – 360 с. – («Україна крізь віки», т. 14).
- Яневський Д.** Хроніка «Помаранчевої революції» / Данило Яневський. – Харків : Фоліо, 2005. – 317 с.

Проблемні запитання

- З якими труднощами соціально-економічного, політичного та духовного характеру довелося зіткнутися незалежній Україні? Якими були шляхи виходу з кризи?
- Визначте досягнення та невдачі Української держави на етапі незалежності.
- Проаналізуйте особливості зовнішньої політики незалежної України, поясніть, які фактори впливали на зміну її пріоритетних напрямів.
- Чи можна вважати конституційний процес в Україні завершеним?
- Що таке СНД? Яке місце на пострадянському просторі належить цьому регіональному об'єднанню?
- Доведіть або спростуйте твердження, що за роки незалежності в Україні розвинулося нове «національно-культурне відродження».
- Що таке «Помаранчева революція»? Як за останні роки змінилася оцінка цього явища з боку істориків, політиків, соціологів, пересічних громадян?
- Як змінилося місце релігії і церкви в житті громадян України до і після проголошення державної незалежності? Охарактеризуйте стан релігійної ситуації на сучасному етапі.
- В чому сутність протистояння влада – опозиція за останні роки? Які питання соціально-економічного, політичного і культурного характеру роз'єднують український політикум? Чи існує в дійсності, на Вашу думку, протистояння між Сходом і Заходом України?
- Дайте оцінку результатам виборів до Верховної Ради України 2012 р. Чим пояснити зростання рейтингу Комуністичної партії та популярність

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 34

націоналістичних сил серед громадян України?

Ключові терміни та поняття: демократизація, інтеграція, конституція, олігархія, опозиція, «Помаранчева революція», приватизація, путч, референдум, СНД, суверенітет.

Питання на іспит

1. Поняття «історія». Періодизація історії України. Структура, функції і концепції культури. Культура і цивілізація: спільне і відмінне. Стаття О. Сича «Про викладання історії у вищій школі».

2. Початок формування людської цивілізації на території України. Ранні форми культури на українських землях (анімізм, фетишизм, магія, тотемізм). Трипільська культура та її місце в історії України.

3. Первісні державні утворення на території України (кіммерійці, скіфи, сармати, грецькі міста-держави Північного Причорномор'я). Культура епохи раннього залізного віку.

4. Проаналізуйте процес розвитку східнослов'янських племен, їх розселення, побут, вірування. Етногенез слов'ян. Перші протодержавні утворення східних слов'ян.

5. Проблеми утворення Київської Русі в історіографії. Проаналізуйте сутність «норманської» та хозарської теорій походження Русі, визначте причини їхньої появи.

6. Виділіть етапи існування Давньоруської держави. Охарактеризуйте особливості розвитку Русі за Олега, Ігоря, Ольги та Святослава.

7. Доведіть, що за князів Володимира Великого і Ярослава Мудрого Київська Русь досягла свого найвищого розквіту.

8. Яке, на Вашу думку, значення мало прийняття християнства для розвитку Київської Русі? Визначте передумови та причини запровадження нової релігії, а також назвіть позитивні та негативні сторони цього акту.

9. Проаналізуйте зовнішню політику правителів Київської Русі, визначте пріоритетні напрямки та найвагоміші результати.

10. Визначте особливості розвитку руських земель в умовах децентралізації Київської Русі. Ярославичі. В. Мономах. Причини феодальної роздробленості Русі.

11. Монголо-татарський фактор в історії Русі. Погляд на проблему Л. Гумільова, радянських та сучасних українських істориків.

12. Етнічний розвиток Київської Русі. Проблема етногенезу українського

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 35

народу в історичній науці. «Звичайна схема» М. Грушевського.

13. Галицько-Волинська держава в історії України. Доведіть або спростуйте погляди українських істориків, що саме Галицько-Волинська держава стала спадкоємцем традицій Київської Русі.

14. Культура Київської Русі та Галицько-Волинської держави (виникнення слов'янської писемності: черти і рези; київські графіті та новгородські берестяні грамоти; кирилиця; література, освіта і наука, архітектура, музика, живопис).

15. Українські землі в колі геополітичних інтересів сусідніх держав у XIV–другій половині XVI ст.

16. Проаналізуйте, які політичні, соціальні та етнокультурні процеси мали місце у Великому князівстві Литовському в XIV – першій половині XVI ст. Магдебурзьке право.

17. Покажіть вплив польської цивілізації на Русь на прикладі Люблінської та Брестської уній. Боротьба українського народу за права православної церкви у XVII ст. Полемічна література. Петро Могила. Стаття Наталі Яковенко «Здобутки і втрати Люблінської унії».

18. Визначте основні причини, джерела, теорії, етапи формування і розвитку українського козацтва. Доведіть закономірність виникнення українського козацтва.

19. Дайте оцінку Запорозької Січі, її устрою та господарству, покажіть роль Д. Вишневецького в її розвитку. Реєстрове козацтво.

20. Покажіть місце Запорозької Січі у міждержавних відносинах країн Європи та Азії (морські походи козаків у кінці XVI – першій половині XVII ст., участь у Хотинській, Тридцятилітній війнах, польсько-російській війні 1617–1618 рр. тощо). П. Конашевич-Сагайдачний.

21. Виділіть дві хвилі козацько-селянських повстань наприкінці XVI – на початку XVII ст. Проаналізуйте причини і приводи до повстань, їхній хід, причини поразки. «Ординація Війська Запорозького».

22. Розвиток культурних зв'язків України з культурними осередками Центральної і Західної Європи (Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський та ін.).

23. Культура України литовсько-польської доби (XIV – перша половина XVII ст.). Розвиток освіти та книгодрукування. «Пересопницьке Євангеліє». Братства та їх роль в розвитку української культури. Архітектура і образотворче мистецтво XIV – I пол. XVII ст.

24. Українська національна революція (1648–1676): проблеми назви, хронології, періодизація, основні етапи. Причини та привід до розгортання революції, рушійні сили. «Золотий спокій». Б. Хмельницький.

25. Дайте коротку характеристику першому етапу Української національної революції середини XVII ст. Проаналізуйте особливості устрою Української гетьманської держави за Б. Хмельницького.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 36

26. Проаналізуйте особливості зовнішньої політики Б. Хмельницького. Визначте місце переяславсько-московських домовленостей 1654 р. в історії України. Віленське перемир'я.

27. Дайте оцінку етапу громадянської війни під час Української національної революції XVII ст. (1657–1659). Іван Виговський. Юрій Хмельницький. Проаналізуйте значення Гадяцького договору та битви під Конотопом для українсько-польських та українсько-російських відносин.

28. Українська козацька держава у колі геополітичних інтересів Польщі, Росії, Кримського ханства, Туреччини у 60–80-ті рр. XVII ст. «Руїна».

29. Прослідкуйте особливості державотворчої діяльності гетьмана І. Мазепи. Проаналізуйте ставлення до діяльності українського гетьмана в українській, російській та зарубіжній історичній науці, образ І. Мазепи в художньому слові.

30. Проаналізуйте основні положення Конституції П. Орлика 1710 р. Покажіть, в чому полягала сутність державотворчої діяльності гетьмана в екзилі.

31. Прослідкуйте особливості колоніальної політики Російської імперії щодо України у XVIII ст. (І. Скоропадський, П. Полуботок, Д. Апостол, К. Розумовський).

32. Визначте місце Запорозької Січі у другій половині XVII–XVIII ст., покажіть трагічну долю Запорозьких Січей після 1709 р. Проаналізуйте причини зруйнування Запорозької Січі.

33. Поняття «соціального розбійництва» в українській та світовій історії (на прикладі гайдамацького та опришківського рухів у XVIII ст.). Погляди на гайдамацький рух в українській, радянській та зарубіжній історіографії.

34. Культура України другої половини XVII – XVIII ст. Освіта, наука, книгодрукування. Києво-Могилянська академія. Феофан Прокопович. Григорій Сковорода. Бароко і класицизм в українському мистецтві.

35. Визначте, які геополітичні зміни сталися в Східній Європі наприкінці XVIII ст., проаналізуйте їхні наслідки для українського народу.

36. Проаналізуйте значення модернізаційних перетворень у Російській імперії за правління Олександра II. Визначте причини і передумови скасування кріпацтва 1861 р. в контексті ліберально-демократичних перетворень 1860-х–1870-х рр.

37. Прослідкуйте тенденції соціально-економічного розвитку підросійської та підавстрійської України у другій половині XIX – на початку XX ст. Столипінська аграрна реформа.

38. Визначте риси національного відродження в підросійській та підавстрійській Україні в першій половині XIX ст. Фольклористична діяльність М. Максимовича, М. Цертелєва, І. Срезневського. «Історія Русів». Охарактеризуйте місце Кирило-Мефодіївського товариства в історії України.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 37

«Руська трійця». Товариство греко-католицьких священиків. Закарпатські будителі.

39. Визначте місце України в розгортанні західноєвропейського (масони), російського (декабристи) та польського національно-визвольного рухів у першій половині XIX ст.

40. Прослідкуйте основні вимоги, практичну діяльність представників народницького, соціал-демократичного й ліберального рухів другої половини XIX ст. на теренах підросійської України.

41. Поясніть, чому на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. набули поширення рухи москвофілів, народовців та радикалів.

42. Покажіть причини виникнення, основні етапи розгортання українського національного руху у другій половині XIX – на початку XX ст. Валуєвський циркуляр і Емський указ. «Столипінська реакція».

43. Проаналізуйте процес виникнення політичних партій в підавстрійській та підросійській Україні, вкажіть місце питання про незалежність України в їхніх програмах, діяльність партій під час Першої російської революції.

44. Вкажіть, яке місце посідала Україна в розгортанні Першої російської революції (1905–1907 рр.). Визначте причини та привід до революції, етапи, причини поразки. Проаналізуйте здобутки українського національного руху під час революції.

45. Розкрийте причини, характер та воєнні дії на теренах України під час Першої світової війни. Поясніть, в чому полягала трагедія українського народу під час війни, з'ясуйте ставлення політичних партій підросійської та підавстрійської України до цього конфлікту.

46. Культура України XIX – початку XX ст. Освіта і наука. Перші українські університети. Діяльність В. Каразіна, М. Кибальчича, І. Пулюя, М. Остроградського, В. Вернадського, В. Антоновича та ін.

47. Культура України XIX – початку XX ст. Література, театр і музика. «Театр корифеїв». М. Лисенко.

48. Культура України XIX – початку XX ст. Живопис, архітектура, скульптура. Визначні пам'ятники архітектури та скульптури XIX – початку XX ст.

49. Модернізм як провідний художній метод мистецтва XX ст. (імпресіонізм, експресіонізм, футуризм, кубізм, сюрреалізм, абстракціонізм, поп-арт, оп-арт та ін.).

50. Прослідкуйте еволюцію поглядів української еліти на питання державотворення у 1917 – на початку 1918 рр. на прикладі діяльності Української Центральної Ради.

51. Проаналізуйте внутрішню та зовнішню політику гетьмана П. Скоропадського, покажіть, якої оцінки здобула діяльність гетьмана в

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 38

радянській та сучасній українській історіографії, дайте власну оцінку ефективності його правління.

52. Дайте оцінку внутрішній і зовнішній політиці Директорії УНР та ЗУНР. Визначте причини поразки Української національно-демократичної революції (1917–1921 рр.).

53. Національно-культурна політика Центральної Ради, П. Скоропадського, Директорії УНР та більшовиків у 1917–1921 рр.

54. Україна і утворення СРСР (етапи процесу, плани організації нового утворення – «договірної федерації» Х. Раковського, «автономізації» Й. Сталіна, «федералізації» В. Леніна).

55. Проаналізуйте причини, привід, особливості та наслідки державної економічної політики УСРР у 20–30-х рр. ХХ ст. «Воєнний комунізм». Поясніть, чому політика НЕПу, попри свою безумовну ефективність, була згорнута.

56. Визначте причини запровадження, труднощі, характерні риси, особливості та наслідки політики індустріалізації в Україні.

57. Проаналізуйте причини, хід проведення та наслідки політики суцільної колективізації в Україні. Голод 1932–1933 рр.

58. Визначте особливості формування тоталітарного режиму в СРСР. Висловіть своє ставлення до причин і наслідків політики «великого терору».

59. Покажіть суперечливий характер розвитку культури в УСРР у 20–30-ті рр. ХХ ст. та негативний вплив на неї тоталітарної системи. Політика «коренізації» («українізації»). Національні райони. «Розстріляне відродження».

60. Визначте особливості соціально-економічного і політичного розвитку українських земель у складі Польщі, Румунії та Чехо-Словаччини у 20–30-ті рр. ХХ ст. Поясніть причини виникнення українського національно-визвольного руху та характер діяльності членів ОУН.

61. Проаналізуйте сутність «українського питання» у міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Пакт Ріббентропа-Молотова.

62. Дайте оцінку початковому періоду Другої світової війни і проблемам входження Західної України, Північної Буковини, Хотинщини та придунайських земель до Української РСР. Виділіть позитивні та негативні риси політики радянської в цьому регіоні.

63. Проаналізуйте хід воєнних дій на території України у 1941–1942 рр., визначте причини краху плану «бліцкригу» та поразки Червоної Армії.

64. Дайте оцінку місця України у планах Рейху та особливостей впровадження «нацистського нового порядку» на українській території. Голокост.

65. Покажіть особливість розгортання Руху Опору (радянського, націоналістичного, польського) на українській території, їхньої взаємодії та протистояння.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 39

66. Покажіть хід визволення України від нацистських загарбників. Проаналізуйте втрати УРСР та СРСР у Великій Вітчизняній війні.

67. Особливості розвитку української культури періоду Другої світової війни.

68. Визначте значення культурно-ідеологічних процесів у першому повоєнному десятиріччі («лисенківщина», «ждановщина», боротьба із космополітизмом, «справа лікарів») для життя українського суспільства.

69. Геополітичні наслідки Другої світової війни. УРСР в системі міжнародних відносин. Проблеми відбудови народного господарства: погляд із сьогодення. Голод 1946–1947 рр. Радянізація Західної України. Доля Української греко-католицької церкви. Операція «Вісла».

70. Дайте свою оцінку соціально-економічному, політичному та культурному становищу України в умовах хрущовської «відлиги» і деєсталінізації. Шістдесятники.

71. Проаналізуйте особливості соціально-економічного, політичного та культурного становища УРСР у період загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.).

72. Охарактеризуйте причини виникнення, основні течії дисидентського руху. Порівняйте дисидентський рух із діяльністю «шістдесятників». Визначте місце цих рухів для виборення незалежності України.

73. Проаналізуйте стан промисловості, сільського господарства та культури УРСР на етапі «перебудови». Політика «прискорення» і «гласності».

74. Розкрийте основні події та процеси, пов'язані з формуванням нових політичних партій у другій половині 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст., порівняйте їх програми і практичну діяльність. Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 р.

75. Охарактеризуйте особливості соціально-економічної і політичної ситуації в СРСР у 1989–1991 рр. Визначте причини розпаду СРСР, умови, за яких було проголошено державну незалежність України.

76. Діячі української культури в еміграції (Є. Маланюк, В. Барка, І. Багрянний, Н. Полонська-Василенко, О. Оглоблин, О. Архипенко та ін.).

77. Визначте особливості соціально-економічного і політичного розвитку України у 1991–2017 рр.

78. Особливості розвитку культури України в роки незалежності (1991–2017). Постмодернізм в сучасній українській літературі та мистецтві. О. Забужко, Ю. Андрухович, Р. Віктюк, А. Жолдак.

Контрольні запитання

Кредитний модуль 1

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 40

• Поняття «історія». Періодизація історії України. Структура, функції і концепції культури. Культура і цивілізація: спільне і відмінне. Стаття О. Сича «Про викладання історії у вищій школі».

• Початок формування людської цивілізації на території України. Ранні форми культури на українських землях (анімізм, фетишизм, магія, тотемізм). Трипільська культура та її місце в історії України.

• Первісні державні утворення на території України (кіммерійці, скіфи, сармати, грецькі міста-держави Північного Причорномор'я). Культура епохи раннього залізного віку.

• Проаналізуйте процес розвитку східнослов'янських племен, їх розселення, побут, вірування. Етногенез слов'ян. Перші протодержавні утворення східних слов'ян.

• Проблеми утворення Київської Русі в історіографії. Проаналізуйте сутність «норманської» та хозарської теорій походження Русі, визначте причини їхньої появи.

• Виділіть етапи існування Давньоруської держави. Охарактеризуйте особливості розвитку Русі за Олега, Ігоря, Ольги та Святослава.

• Доведіть, що за князів Володимира Великого і Ярослава Мудрого Київська Русь досягла свого найвищого розквіту.

• Яке, на Вашу думку, значення мало прийняття християнства для розвитку Київської Русі? Визначте передумови та причини запровадження нової релігії, а також назвіть позитивні та негативні сторони цього акту.

• Проаналізуйте зовнішню політику правителів Київської Русі, визначте пріоритетні напрямки та найвагоміші результати.

• Визначте особливості розвитку руських земель в умовах децентралізації Київської Русі. Ярославичі. В. Мономах. Причини феодальної роздробленості Русі.

• Монголо-татарський фактор в історії Русі. Погляд на проблему Л. Гумільова, радянських та сучасних українських істориків.

• Етнічний розвиток Київської Русі. Проблема етногенезу українського народу в історичній науці. «Звичайна схема» М. Грушевського.

• Галицько-Волинська держава в історії України. Доведіть або спростуйте погляди українських істориків, що саме Галицько-Волинська держава стала спадкоємцем традицій Київської Русі.

• Культура Київської Русі та Галицько-Волинської держави (виникнення слов'янської писемності: черти і резі; київські графіті та новгородські берестяні грамоти; кирилиця; література, освіта і наука, архітектура, музика, живопис).

• Українські землі в колі геополітичних інтересів сусідніх держав у XIV–другій половині XVI ст.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 41

- Проаналізуйте, які політичні, соціальні та етнокультурні процеси мали місце у Великому князівстві Литовському в XIV – першій половині XVI ст. Магдебурзьке право.

- Покажіть вплив польської цивілізації на Русь на прикладі Люблінської та Брестської уній. Боротьба українського народу за права православної церкви у XVII ст. Полемічна література. Петро Могила. Стаття Наталі Яковенко «Здобутки і втрати Люблінської унії».

- Визначте основні причини, джерела, теорії, етапи формування і розвитку українського козацтва. Доведіть закономірність виникнення українського козацтва.

- Дайте оцінку Запорозької Січі, її устрою та господарству, покажіть роль Д. Вишневецького в її розвитку. Реєстрове козацтво.

- Покажіть місце Запорозької Січі у міждержавних відносинах країн Європи та Азії (морські походи козаків у кінці XVI – першій половині XVII ст., участь у Хотинській, Тридцятилітній війнах, польсько-російській війні 1617–1618 рр. тощо). П. Конашевич-Сагайдачний.

- Виділіть дві хвилі козацько-селянських повстань наприкінці XVI – на початку XVII ст. Проаналізуйте причини і приводи до повстань, їхній хід, причини поразки. «Ординація Війська Запорозького».

- Розвиток культурних зв'язків України з культурними осередками Центральної і Західної Європи (Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський та ін.).

- Культура України литовсько-польської доби (XIV – перша половина XVII ст.). Розвиток освіти та книгодрукування. «Пересопницьке Євангеліє». Братства та їх роль в розвитку української культури. Архітектура і образотворче мистецтво XIV – I пол. XVII ст.

- Українська національна революція (1648–1676): проблеми назви, хронології, періодизація, основні етапи. Причини та привід до розгортання революції, рушійні сили. «Золотий спокій». Б. Хмельницький.

- Дайте коротку характеристику першому етапу Української національної революції середини XVII ст. Проаналізуйте особливості устрою Української гетьманської держави за Б. Хмельницького.

- Проаналізуйте особливості зовнішньої політики Б. Хмельницького. Визначте місце переяславсько-московських домовленостей 1654 р. в історії України. Віленське перемир'я.

- Дайте оцінку етапу громадянської війни під час Української національної революції XVII ст. (1657–1659). Іван Виговський. Юрій Хмельницький. Проаналізуйте значення Гадяцького договору та битви під Конотопом для українсько-польських та українсько-російських відносин.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 42

- Українська козацька держава у колі геополітичних інтересів Польщі, Росії, Кримського ханства, Туреччини у 60–80-ті рр. XVII ст. «Руїна».

- Прослідкуйте особливості державотворчої діяльності гетьмана І. Мазепи. Проаналізуйте ставлення до діяльності українського гетьмана в українській, російській та зарубіжній історичній науці, образ І. Мазепи в художньому слові.

- Проаналізуйте основні положення Конституції П. Орлика 1710 р. Покажіть, в чому полягала сутність державотворчої діяльності гетьмана в екзилі.

- Прослідкуйте особливості колоніальної політики Російської імперії щодо України у XVIII ст. (І. Скоропадський, П. Полуботок, Д. Апостол, К. Розумовський).

- Визначте місце Запорозької Січі у другій половині XVII–XVIII ст., покажіть трагічну долю Запорозьких Січей після 1709 р. Проаналізуйте причини зруйнування Запорозької Січі.

- Поняття «соціального розбійництва» в українській та світовій історії (на прикладі гайдамацького та опришківського рухів у XVIII ст.). Погляди на гайдамацький рух в українській, радянській та зарубіжній історіографії.

- Культура України другої половини XVII – XVIII ст. Освіта, наука, книгодрукування. Києво-Могилянська академія. Феофан Прокопович. Григорій Сковорода. Бароко і класицизм в українському мистецтві.

Кредитний модуль 2

- Визначте, які геополітичні зміни сталися в Східній Європі наприкінці XVIII ст., проаналізуйте їхні наслідки для українського народу.

- Проаналізуйте значення модернізаційних перетворень у Російській імперії за правління Олександра II. Визначте причини і передумови скасування кріпацтва 1861 р. в контексті ліберально-демократичних перетворень 1860-х–1870-х рр.

- Прослідкуйте тенденції соціально-економічного розвитку підросійської та півавстрійської України у другій половині XIX – на початку XX ст. Столипінська аграрна реформа.

- Визначте риси національного відродження в підросійській та півавстрійській Україні в першій половині XIX ст. Фольклористична діяльність М. Максимовича, М. Цертелєва, І. Срезневського. «Історія Русів». Охарактеризуйте місце Кирило-Мефодіївського товариства в історії України. «Руська трійця». Товариство греко-католицьких священників. Закарпатські будителі.

- Визначте місце України в розгортанні західноєвропейського (масони), російського (декабристи) та польського національно-визвольного рухів у першій половині XIX ст.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 43

• Прослідкуйте основні вимоги, практичну діяльність представників народницького, соціал-демократичного й ліберального рухів другої половини XIX ст. на теренах підросійської України.

• Поясніть, чому на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. набули поширення рухи москвофілів, народовців та радикалів.

• Покажіть причини виникнення, основні етапи розгортання українського національного руху у другій половині XIX – на початку XX ст. Валуєвський циркуляр і Емський указ. «Столипінська реакція».

• Проаналізуйте процес виникнення політичних партій в підавстрійській та підросійській Україні, вкажіть місце питання про незалежність України в їхніх програмах, діяльність партій під час Першої російської революції.

• Вкажіть, яке місце посідала Україна в розгортанні Першої російської революції (1905–1907 рр.). Визначте причини та привід до революції, етапи, причини поразки. Проаналізуйте здобутки українського національного руху під час революції.

• Розкрийте причини, характер та воєнні дії на теренах України під час Першої світової війни. Поясніть, в чому полягала трагедія українського народу під час війни, з'ясуйте ставлення політичних партій підросійської та підавстрійської України до цього конфлікту.

• Культура України XIX – початку XX ст. Освіта і наука. Перші українські університети. Діяльність В. Каразіна, М. Кибальчича, І. Пулюя, М. Остроградського, В. Вернадського, В. Антоновича та ін.

• Культура України XIX – початку XX ст. Література, театр і музика. «Театр корифеїв». М. Лисенко.

• Культура України XIX – початку XX ст. Живопис, архітектура, скульптура. Визначні пам'ятники архітектури та скульптури XIX – початку XX ст.

• Модернізм як провідний художній метод мистецтва XX ст. (імпресіонізм, експресіонізм, футуризм, кубізм, сюрреалізм, абстракціонізм, поп-арт, оп-арт та ін.).

• Прослідкуйте еволюцію поглядів української еліти на питання державотворення у 1917 – на початку 1918 рр. на прикладі діяльності Української Центральної Ради.

• Проаналізуйте внутрішню та зовнішню політику гетьмана П. Скоропадського, покажіть, якої оцінки здобула діяльність гетьмана в радянській та сучасній українській історіографії, дайте власну оцінку ефективності його правління.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 44

• Дайте оцінку внутрішній і зовнішній політиці Директорії УНР та ЗУНР. Визначте причини поразки Української національно-демократичної революції (1917–1921 рр.).

• Національно-культурна політика Центральної Ради, П. Скоропадського, Директорії УНР та більшовиків у 1917–1921 рр.

• Україна і утворення СРСР (етапи процесу, плани організації нового утворення – «договірної федерації» Х. Раковського, «автономізації» Й. Сталіна, «федералізації» В. Леніна).

• Проаналізуйте причини, привід, особливості та наслідки державної економічної політики УСРР у 20–30-х рр. ХХ ст. «Воєнний комунізм». Поясніть, чому політика НЕПу, попри свою безумовну ефективність, була згорнута.

• Визначте причини запровадження, труднощі, характерні риси, особливості та наслідки політики індустріалізації в Україні.

• Проаналізуйте причини, хід проведення та наслідки політики суцільної колективізації в Україні. Голод 1932–1933 рр.

• Визначте особливості формування тоталітарного режиму в СРСР. Висловіть своє ставлення до причин і наслідків політики «великого терору».

• Покажіть суперечливий характер розвитку культури в УСРР у 20–30-ті рр. ХХ ст. та негативний вплив на неї тоталітарної системи. Політика «коренізації» («українізації»). Національні райони. «Розстріляне відродження».

• Визначте особливості соціально-економічного і політичного розвитку українських земель у складі Польщі, Румунії та Чехо-Словаччини у 20–30-ті рр. ХХ ст. Поясніть причини виникнення українського національно-визвольного руху та характер діяльності членів ОУН.

• Проаналізуйте сутність «українського питання» у міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Пакт Ріббентропа-Молотова.

• Дайте оцінку початковому періоду Другої світової війни і проблемам входження Західної України, Північної Буковини, Хотинщини та придунайських земель до Української РСР. Виділіть позитивні та негативні риси політики радянської влади в цьому регіоні.

• Проаналізуйте хід воєнних дій на території України у 1941–1942 рр., визначте причини краху плану «блицкригу» та поразки Червоної Армії.

• Дайте оцінку місця України у планах Рейху та особливостей впровадження «нацистського нового порядку» на українській території. Голокост.

• Покажіть особливість розгортання Руху Опору (радянського, націоналістичного, польського) на українській території, їхньої взаємодії та протистояння.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 45

- Покажіть хід визволення України від нацистських загарбників. Проаналізуйте втрати УРСР та СРСР у Великій Вітчизняній війні.

- Особливості розвитку української культури періоду Другої світової війни.

- Визначте значення культурно-ідеологічних процесів у першому повоєнному десятиріччі («лисенківщина», «ждановщина», боротьба із космополітизмом, «справа лікарів») для життя українського суспільства.

- Геополітичні наслідки Другої світової війни. УРСР в системі міжнародних відносин. Проблеми відбудови народного господарства: погляд із сьогодення. Голод 1946–1947 рр. Радянізація Західної України. Доля Української греко-католицької церкви. Операція «Вісла»

- Дайте свою оцінку соціально-економічному, політичному та культурному становищу України в умовах хрущовської «відлиги» і десталінізації. Шістдесятники.

- Проаналізуйте особливості соціально-економічного, політичного та культурного становища УРСР у період загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.).

- Охарактеризуйте причини виникнення, основні течії дисидентського руху. Порівняйте дисидентський рух із діяльністю «шістдесятників». Визначте місце цих рухів для виборення незалежності України.

- Проаналізуйте стан промисловості, сільського господарства та культури УРСР на етапі «перебудови». Політика «прискорення» і «гласності».

- Розкрийте основні події та процеси, пов'язані з формуванням нових політичних партій у другій половині 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст., порівняйте їх програми і практичну діяльність. Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 р.

- Охарактеризуйте особливості соціально-економічної і політичної ситуації в СРСР у 1989–1991 рр. Визначте причини розпаду СРСР, умови, за яких було проголошено державну незалежність України.

- Діячі української культури в еміграції (Є. Маланюк, В. Барка, І. Багрянний, Н. Полонська-Василенко, О. Оглоблин, О. Архипенко та ін.).

- Визначте особливості соціально-економічного і політичного розвитку України у 1991–2017 рр.

- Особливості розвитку культури України в роки незалежності (1991–2016). Постмодернізм в сучасній українській літературі та мистецтві. О. Забужко, Ю. Андрухович, Р. Віктюк, А. Жолдак.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 46

Рекомендована література

Базова

1. Абрамович С. Д. Світова та українська культура / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарьова. – Львів : Світ, 2017. – 344 с.
2. Аркас М. Історія України-Русі / Микола Аркас. – К. : Либідь, 2018. – 414 с.
3. Бойко О. Д. Історія України / Бойко О. Д. – К. : Академія, 2017. – 688 с.
4. Борисенко В. Й. Курс української історії. З найдавніших часів до XX століття / Борисенко В. Й. – К. : Либідь, 2018. – 616 с.
5. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. : навч. посібник для учнів гуманіст. гімназій,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 47

ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів / Ярослав Грицак. – К. : Генеза, 2019. – 360 с.

6. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України / Грушевський М. С. – К. : Золоті ворота, 2019. – 526 с.

7. Дорошенко Д. Нарис історії України : в 2 т. / Дмитро Дорошенко. – К. : Глобус, 2020. – Т. 1: До половини XVII століття. – 238 с.; Т. II: Від половини XVII століття. – 349 с.

8. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. / Дмитро Дорошенко. – К. : Темпора, 2020. – Т. 1: Доба Центральної Ради. – 320 с.; Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 352 с.

9. Історія світової культури : навч. посібник / [кер. авт. колект. Л. Т. Левчук]. – К. : Либідь, 2017.

10. Історія світової культури : навч. посібник / [кер. авт. колект. Греченко В.А.]. – К. : Літера ЛТД, 2018.

11. Історія української та зарубіжної культури : навч. посібник / [кер. авт. колект. Білик Б. І.]. – К. : Вища школа Знання, 2019.

12. Історія України XX – початку XXI століття : навч. посіб. / П. П. Панченко, Н. П. Барановська, С. С. Падалка та ін. – К. : Знання, 2018. – 582 с.

13. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. Антологія 1917–1933. Поезія – проза – драма – есей / Юрій Лавріненко. – К. : Смолоскип, 2018. – 992 с.

14. Подольська Є. А. Культурологія / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, К. А. Іванова. – К. : ЦНТІ, 2018. – 392 с.

15. Попович М. Нарис історії культури України / Мирослав Попович. – К. : АРТЕК, 2018. – 728 с.

16. Українська і зарубіжна культура XX століття : навч. посібник / [кер. авт. колект. Меднікова Г. С.]. – К. : Знання, 2017.

Допоміжна

1. Баран В. Д. Давні слов'яни / Баран В. Д. – К. : Альтернативи, 2018. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 3).

2. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-ті рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К. : Альтернативи, 2019. – 304 с.

3. Борщак І. Іван Мазепа: життя й пориви великого гетьмана / Ілько Борщак, Рене Мартель. – К. : Радян. письменник, 2019. – 316 с.

4. Брайчевський М. Ю. Походження Русі / Брайчевський М. Ю. – К. : Наук. думка, 2019. – 224 с.

5. Бунятян К. П. На світанку історії / К. П. Бунятян, В. Ю. Мурзін, О. В. Симоненко. – К. : Альтернативи, 2019. – 336 с. – («Україна крізь віки»,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОКІ- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 48

т. 1).

6. Великий українець : матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського. – К. : Веселка, 2017. – 551 с.

7. Волковинський В. Нестор Махно: легенди і реальність / Валерій Волковинський. – К. : Перліт продакшн ЛТД, 2018. – 256 с.

8. Волковинський В. Революційний тероризм в Російській імперії і Україна / В. М. Волковинський, І. В. Ніконова. – К., 2018. – 415 с.

9. Голобуцький В. О. Запорозьке козацтво / Володимир Голобуцький. – К. : Вища школа, 2019. – 539 с.

10. Гуржій О. Гетьманська Україна / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – К. : Альтернативи, 2019. – 304 с. – («Україна крізь віки», т. 8).

11. Донцов Д. Рік 1918, Київ / Дмитро Донцов. – К. : Темпора, 2020. – 208 с.

12. Журавльов Д. В. Мазепа / Журавльов Д. В. – Харків : Фоліо, 2017. – 382 с.

13. Залізняк Л. Л. Первісна історія України : навч. посібник / Залізняк Л. Л. – К. : Вища школа, 2018. – 263 с.

14. Історичні постаті України. – Одеса : Маяк, 2019. – 384 с.

15. Коваль М. В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.) / Коваль М. В. – К. : Альтернативи, 2019. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 12).

16. Корновенко С. В. Українська революція : навч. посіб. / С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт. – Вінниця : Фоліант, 2020. – 434 с.

17. Крижицький С. Д. Античні держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Альтернативи, 2018. – 352 с. – («Україна крізь віки», т. 2).

18. Кульчицький С. В. Володимир Винниченко / Станіслав Кульчицький, Валерій Солдатенко. – К. : Альтернативи, 2019. – 376 с.

19. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами / Кульчицький С. В. – К. : Альтернативи, 2019. – 336 с. – («Україна крізь віки», т. 11).

21. Мазепа І. П. Україна в огні й бурі революції 1917–1921 / Мазепа І. П. – Дніпропетровськ : Січ, 2020. – 336 с.

22. Плохій С. Наливайкова віра. Козацтво і релігія в ранньомодерній Україні / Сергій Плохій. – К. : Критика, 2020. – 496 с.

23. Реєнт О. П. Усі гетьмани України / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. – Харків : Фоліо, 2017. – 416 с.

26. Русина О. Україна під татарами та Литвою / Русина О. В. – К. : Альтернативи, 2019. – 320 с. – («Україна крізь віки», т. 6).

27. Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках /

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-21.11- 05.01/184.00.1/МБ/ОК1- 2021
	Екземпляр № 1	Арк 37 / 49

Анатолій Русначенко. – К. : Пульсари, 2020. – 520 с.

34. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / Ігор Шевченко. – Львів : Ін-т історії церкви Львівської богословської академії, 2020. – 250 с.

35. Яковенко Н. Вступ до історії / Наталя Яковенко. – К. : Критика, 2017. – 376 с.

36. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. Волинь і Центральна Україна / Наталя Яковенко. – К. : Критика, 2018. – 472 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Сайти: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Бібліотека історичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: <http://www-history.univer.kharkov.ua/book.php?sec=1&lang=u>
3. Інститут історії України НАН України: <http://www.history.org.ua/>.
4. Днеслово: інтернет-збірник наукових праць: http://dneslovo.at.ua/load/istorija_ukrajini/24.
5. Українська історична книга: <http://historybooks.com.ua/>.
6. Ізборник (збірники документів з історії України): <http://litopys.org.ua/>.